

Gravpælen på Moesgaard

Om indsamlingen af en fototra i Anororo (Madagaskar)

Af Anders Norge Lauridsen

Hvordan indsamles en etnografisk genstand i dag? Nærværende artikel er en feltberetning om, hvordan idéen til at indsamle en gravpæl på Madagaskar opstod og gennem en lang række forhandlinger lod sig realisere. Med afsæt i et gravpælsritual i en sihanakansk dødeby ved landsbyen Anororo, tages læseren med til undfangelsen af idéen om det tilsyneladende uladsiggørlige projekt. Vi følger forhandlingerne med landsbyboerne, udvælgelsen og fældningen af et gaffelformet træ, fremstillingsprocessen og endelig den lange rejse op gennem højlandet, ud til en havneby og med skib tusindvis af kilometer nordpå til Aarhus.

“Der er du Velduftende Herre [guddom], der er I, Skaberne [ånderne]. Vi tilkalder jer idet vi rejser denne *fototra* [gravpæl] ved graven Mahatsinjo I. Denne *fototra* vil stå som fundament for vores familie.” Vi sidder tætpakket bag den hvidhårede ældste, hele slægten på hug i andægtig stilhed med hattene hvilende i skødet. Mine ben syrer til, men hvad gør det, når jeg har fået en for min unge alder uhørt privilegeret plads oppe blandt seniorerne, heroppe hvor diktafonen har en ærlig chance mod vinden, der fejer hylende over gravpladsen? På vores højre side knejser Mahatsinjo I i nymalet mintgrøn, og det er i dag, at dette områdets ældste gravmæle forsynes med den mest prominente form udsmykning i sihanakansk gravkultur: en gaffelformet *fototra*.

“Ophavet [forfædre] er godt!” Invokationen finder atter vej gennem vinden til de forreste rækkeres ører. “Gør denne rite god, så vi kan tage os af graven, og bring os velstand, masser af velstand. Vi takker dig oh Velduftende Herre, oh Skaberne, så denne rite vil bringe glæde”. Da talen finder sin afslutning, bryder festivitassen løs. Sang, dans og klap brøler ud over døde-

Ritual rejsning af fototra ved graven Mahatsinjo I, 2016.

byen og den svinebundne zebuokse, der om et øjeblik skal ofres. En trup af hyrede musikanter stemmer i med trommer, træ- og messingblæsere, mens unge fyre udskænker generøse mængder rom – i shotglas til de levende og i rigelige stænk på *fototraen* til de døde. Endelig overskæres zebuens hals, som udtømmes for blod i et hul i jorden, hvori *fototraen* placeres. Da dyret er blevet parteret og kødet fordelt mellem slægtens grene, fuldendes gravudsmykningen ved, at zebuens kranie bindes op på *fototraen*.

Anororo kendetegnes ved sin dødeby af enestående gravmæler der siden 1930'erne er blevet opført i mursten og beton, og hvoraf flere byder på to etager og et væld af udsmykninger. Sidstnævnte består af mønstrede rækværk, figurer af zebuokser og kristne kors, en bred palet af kraftige farver, påmalede citater fra Bibelen eller malagassiske ordsprog, etcetera. Vigtigst er dog gravpælen kaldet *fototra*. Dette er den eneste form for gravornamentering, der har sit eget ritual, et ritual hvor den gaffelformede pæl rejses på den ærefulde plads ud for gravens nordøstlige hjørne, en verdensretning der associeres med forfædrene. Her står den og symboliserer slægtens rodfæstethed og sammenhold på tværs af levende og døde. Når genstande overrækkes de døde til videre brug i efterlivet, enten i forbindelse med begravelser eller genbegravelser, sker overrækkelsen på eller ved gravpælen. Papyruskurve med de dodes private ejendele hænger derfor ofte i

“gaflen”, mens pælens fod omgives af stole, paraplyer, hatte eller sågar senge og pirogkanoer – alt sammen for at behage de døde i graven, hvis velsignelse er altafgørende for de levendes ve og vel.

Et par dage efter *fototra*-rejsningen ved vores værtsfamilies gravmæle sidder min feltassistent Fara og jeg hjemme i forstuen og småsnakker i ly for den bagende middagvarme. Vi joker med vores mange bump på vejen i bestræbelsen på, at gennemføre et af dette feltarbejdes hovedopgaver, nemlig at opdrive *mohara*-amuletter til Moesgaard Museum. For sjov spørger jeg Fara, hvad der i hendes øjne ville være den *allermest* “Anororo-agtige” ting, man kunne indsamle, hvis vi ser fuldstændig bort fra praktisk gennemførlighed. “En *fototra*!” udbryder hun uden tøven, og vi griner sammen ved tanken om at troppe op ved lufthavnens check-in-skranke med en gravpæl på fire meter og 200 kilo. Som vores latter dør hen, indfinder en tænksomhed sig i Faras øjne, og da jeg igen møder hendes blik, kan jeg se, at vi er grebet af samme tanke: Ville det rent faktisk kunne lade sig gøre at skaffe en *fototra* og fragte den fra Anororo til Aarhus, små ni tusinde kilometer væk?

Mine feltarbejder i Anororo drejer sig om den etniske gruppe Sihanaka og deres forhold mellem levende og døde, ånder og mennesker. Trods en stor befolkning på flere hundrede tusinde sihanakanere, har der før min forsk-

Fototra med kranie fra offerdyret ved graven Mahatsinjo I, 2017.

ning kun været yderst sporadiske forsøg på etnografisk og historisk beskrivelse af denne del af Madagaskar. De større nabogrupper Merina og Sakalava er løbet med langt størstedelen af den antropologiske opmærksomhed i landet, mens Sihanaka er blevet kaldt et “folk uden historie”. Gennem mine årlige feltarbejder i Anororo har jeg imidlertid erfaret, at det langt fra er tilfældet; tværtimod er det et traditionsrigt område med store ritualer, hvor ånderne af fortidens herskere og åndemanere fortsat interagerer med de nulevende gennem drømmesyn, tabuer, amuletter, besættelse, etcetera. Selvom min ph.d.-afhandlings hovedfokus hverken ligger på materiel kultur eller museal antropologi, har jeg siden mit første forsøg med indsamling af *mohara*-amuletter i 2016, fundet ud af, at man kan lære ganske meget om sin felt gennem indsamlingsprocesser. Samtlige genstande jeg har indsamlet, har jeg fået lokalproduceret af folk, der til dagligt står for at fremstille henholdsvis amuletter, gravpæle og åndemanerdragter i Anororo – dette har for mig været et meget bevidst valg og et alternativ til at forsøge at få fingre i allerede eksisterende genstande, som ofte er arvestykker og/eller uundværlige for gravritualer og besættelses-praksis. Det var gennem hele processen med fremstilling og indsamling af de to *mohara*, at jeg lærte om tankerne bag disse amuletter, om betydning og symbolik i de forskellige materialer og

Forhenværende åndemaner forklarer om mohara-amuleterne undervejs i fremstillingen, 2016.

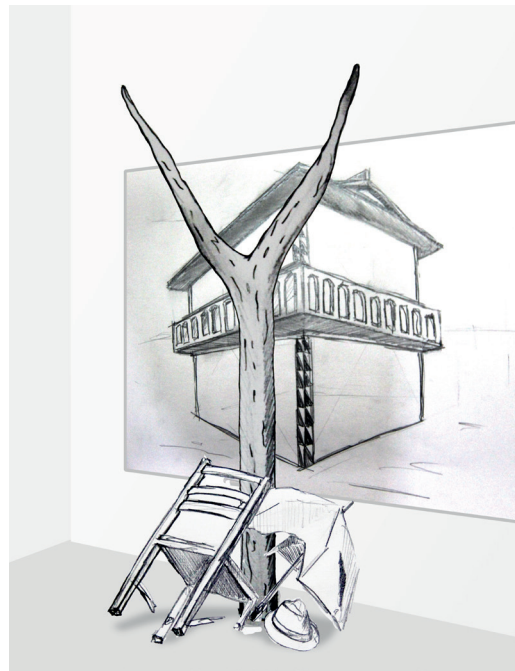

komponenter, om forskelle i disse genstandes rolle i nutidens versus tidligere tiders Anororo. Siden jeg første gang så Anororos gravplads – hvor jeg faktisk på afstand tog den for at være en landsby grundet dens huslignende gravmæler – har jeg ønsket at blive klogere på den. Så da Fara nu foreslår indsamling af noget så betydningsfuldt for dødebyen som *fototraen*, tøver jeg ikke længe.

Første skridt i gravpælsprojektet er at få logistikken på plads. Helt tilfældigt støder jeg på det lille jyske firma Madam Græskar, der importerer kunsthåndværk fra Madagaskar. De har en enkelt 20 fods container, som propfuld af diverse former for håndlavet brugskunst tager den tre måneder lange rejse én gang om året fra havnebyen Tamatave til Aarhus. Det vrirler næppe med containere på ruten Madagaskar-Danmark, så det er nu, jeg skal slå til. Da jeg mødes med en af Madam Græskars to ejere hjemme i Aarhus, viser hun sig heldigvis i dén grad venligt stemt over for idéen om at fremskaffe en sihanakansk gravpæl til Moesgaard Museum. Ikke nok med at de vil hjælpe mig med den maritime del af transporten, de samarbejder også med en god chauffør med en stor firhjulstrækker, samt kontakter, som kan hjælpe med det, på Madagaskar alt andet end ligetil, papirarbejde, det kræver at eksportere en sådan genstand.

Med transporten på plads – i hvert fald i teorien – henvender jeg mig til Moesgaard. Nu gælder det finansieringen, samt undersøgelse af, om de overhovedet er interesseret i en gravpæl. Med lidt hjælp fra min lillebror, som til dagligt arbejder med udstillingsdesign, formulerer jeg en legatansøgning til Den Etnografiske Studiesamling på museet. Skønt Madagaskar ikke er en af Moesgaards hovedområder, taler gravpælen til udstillingen “De Dødes Liv” – og så er det immervæk en enestående mulighed for at erhverve sig en genstand, der så vidt jeg ved end ikke findes i en eneste af de store Madagaskarsamlinger på de etnografiske museer i Paris, Genève, Chicago og London. Efter en mailkorrespondance om budget og logistik, får jeg lykkeligvis lovning på legatet – altså under forudsætning af, at jeg virkelig lykkes med at få en sihanakansk gravpæl til at ankomme ved døren til Moesgaard.

Forslag til udstilling af gravpælen. Illustration: Søren Norge Lauridsen.

Så langt, så godt. 2016 bliver til 2017, og igen drager jeg til Anororo. Med to tidligere feltarbejder i bagagen har jeg opbygget et nært og varmt forhold til mange i Anororo, men *hvor* stærke disse relationer er, skal nu stå sin prøve. Ting tager tid på Madagaskar – lang tid – så allerede en af de første dage i Anororo tager jeg fat i min værtsfar. Robin, som han hedder, er en af områdetets fremtrædende risbønder og har gennem mine feltarbejder været en af mine vigtigste nøgleinformanter. Op til samtalen med ham er jeg temmelig nervøs. Vil han bare affeje idéen kategorisk som umulig? Som dum? Som decideret *tsy malala fomba* (respektløs)? Jeg lægger i min forklaring vægt

på, at jeg absolut ikke er ude på at tiltuske mig de gravpæle, der står ude på gravpladsen. Og så viser jeg ham min lillebrors illustration af, hvordan gravpælen kunne udstilles i det fjerne Danmark. Han smiler. Han er med om bord, kan jeg se, men samtidig kan jeg også læse på ham, at det ikke bliver nemt. “Vi må tale med de ældste”, siger han.

Anororos landsbyældste sidder på magten hvad angår traditioner, ritualer og især hvad der har med grave og forfædre at gøre. Min forbindelse til de ældste går som regel igennem den pensionerede skolelærer Solofoniaina, men Solofoniaina er blevet ramt af hepatitis og er indlagt i hovedstaden på ubestemt tid. Dagene går og intet sker. Jeg får besøg af en kamerakvinde fra Berlin, og så går der yderligere ti dage med filmoptagelser rundt om i landsbyen, mens intet sker i gravpælsprojektet. Hvad jeg egentligt går og håber på vil ske, står mig langt fra klart, men måske noget i retning af, at Robin vil indkalde Anororos landsbyældste, som forhåbentligt vil se positivt på indsamlingsidéen og tildele os en eller anden officiel form for tilladelse.

En dag kommer min værtsfar Robin pludselig til mig og siger “På fredag kører vi ud og finder et passende træ”. Han fremsætter en samlet pris for træet og fremstillingen, der ligger pænt inden for budgettet. Hvad der måske, måske ikke, er foregået i forhold til de ældste, har jeg dog ingen anelse om. Ad omveje ved jeg, at vores værtsfamilie ligger i gammel strid med en anden højstående risbondefamilie om noget land, men om det har haft en betydning her, kan jeg kun gisne om. Jeg vover ikke at stikke næsen for meget i det, men da vi om fredagen tøffer ud af Anororo i Robins rustraktor, kan jeg ikke sige mig fri for en vis uro i maven. Er det vi har gang i helt okay?

Den lille eukalyptuslund tilhører stadig Robins familie. Til vidnesbyrd herom står ruinerne af Robins fars gamle hus, som de forlod i 1995, da brutale kvægtys begyndte at rasere uden for de større bebyggelser. Planen i dag var egentlig at tage et sjak af Robins gårdkarle med, men Robin kunne åbenbart ikke finde nogle af dem i morges, så nu må Fara, Robin og jeg klare det selv – hvordan det nu end skal lade sig gøre med en træstamme, der snildt kan snige sig op på et par hundrede kilo.

Mens jeg står en stund ved den parkerede rustraktor og tager lidt feltnoter og et par billeder, går Fara og Robin lidt i forvejen. De peger op på de træer, hvis stamme deler sig i en *foto*tra-egnet gaffelform, og da jeg indhenter dem, indvier de mig i deres vejen for og imod. Som vi går der mellem træerne og taler fordele og ulemper ved de forskellige muligheder, mindes jeg helt den årlige familietur hjemme i Danmark, hvor vi sammen udvælger og fælder årets juletræ.

Det drejer sig nu om at finde et træ af en passende tykkelse, og da vi ved, at Madam Græskars container har en længde på seks meter, går vi efter en *foto*tra på fire-fem meter taget på øjemål.

Første mulighed: Spinkelt træ med U-formet deling

Anden mulighed: Kolossalt træ med Y-formet deling.

Det vigtigste for en *fototra* er imidlertid, at stammens todeling ligner hornene på en zebuokse. Zebuen er hele Madagaskars symbol på velstand, og i landsbrugssamfund som det sihanakanske udgør zebuflokkene i bogstaveligste forstand familiernes formuer. Robin har udset sig to kandidater blandt lundens træer. Den enes "gaffel" har en smukt kurvet U-form, der rigtignok ligner zebuernes horn. Til gengæld er træet lige rigeligt spinkelt. Det andet træ er kolossalt, måske 40 eller 50 meter højt. Jeg må forsikre mig om, at det virkelig er dét træ, Robin peger på, men det er det. I fald vi skulle vælge denne kandidat, ville vi kun skulle bruge et lille stykke på en fire-fem meter oppe midt på træet, hvor træet deler sig i en Y-form. Men vil firhjulstrækkeren overhovedet kunne klare vægten af en *fototra* lavet af en så tyk stamme? Fara og Robin diskuterer frem og tilbage, og Fara er tydeligvist fortaler for den Y-formede kolos. Så spørger jeg Robin, hvilket et af de to træer han ville vælge, hvis det var til hans families gravmæle. Han lægger ansigtet i eftertænksomme folder, og efter at have grublet en stund forklarer han diplomatisk, at det er meget forskelligt, om gravejere er til U- og Y-formede *fototraer*. Endelig falder hans valg på den Y-formede kolos, men han lyder langt fra overbevist. Da han fornemmer på mig, at jeg stadig er uafklaret, siger han, at der er flere træer at vælge imellem på hjemvejen, så vi starter rustraktoren og sætter kursen mod Anororo. Men efter bare et par minutters kør-

sel, får Fara øje på et træ, der står og gemmer sig mellem andre træer ude i skovbrynet. Vi stopper op og tager træet i nærmere øjesyn. Det hælder ganske vist lidt til siden, men *fototraerne* ude på Anororos gravplads er bestemt heller ikke helt lige. Til gengæld har den en uhyre velproportioneret "gaffel" et sted mellem U- og Y-form. Fara trasker rundt om træet med hænderne nonchalant i lommerne og inspicerer træet, som var hun en garvet ekspert i gravpæle. Hun lader blikket vandre op og ned ad stammen og dasker lidt til den med foden, som var hun til dækspark i Vestjylland. Stammen er måske lidt rigeligt diger, men den kan sagtens skæres til, forsikrer Robin mig. Jeg fornemmer på Fara og Robin, at det er mig, der har det sidste ord, så jeg tager en beslutning. Det bliver den.

Tredje mulighed:
Lige det vi leder efter.

Ud af det blå dukker en lille gruppe mænd og drenge op. Jeg genkender ingen af deres ansigter, de er vist ikke fra Anororo. Måske bor de i den lille klynge papyrusrønner, man lige kan øjne ude bag eukalyptuslunden, hvorfra de har fået øje på os. Robin tilbyder dem hver, hvad der svarer til et par kroner for at hjælpe med fældningen, og heldigvis har de en god økse med, som overgår Robins. Så går fældningen i gang. Robin starter og sender så på øksen på tur i sjakket, hvorefter mange demonstrerer imponerende teknik. Jeg ved, at jeg kommer til at ligne en kæmpe klovn, men skidt med det, jeg skal da også prøve. Ligesom de andre spytter jeg i hænderne inden jeg griber øksen og forsøger at ramme stammen i samme vinkel som dem. Jeg begynder lidt forsigtigt med benene placeret i god sikkerhedsafstand til træet, så øksehovedet ikke ender i min fod. Snart gribes jeg af en banal, næsten destruktiv begejstring ved det manuelle arbejde og oplevelsen af, at det faktisk ikke er så svært endda. Da gabet ind i eukalyptussens røde indre åbner sig helt, træder vi tilbage og lader træet falde. Dernæst går vi i gang med at kappe de øverste og nederste meter af, og langsomt træder *fototraen* frem af den rå træstamme. Da økserne har arbejdet sig igennem træet, bakser vi både *fototra*-stykket og det resterende træ, der skal tjene som brænde, op på rustraktorens påhængsvogn.

De godt fire meter midt på stammen, hvor todelingen sidder, hugges ud.

Robin og stammen der skal blive til en fototra.

Det er først på hjemvejen, at jeg finder ud af, hvad Robin har tænkt sig. I min triumferende rus over vores nedlagte bytte, buser jeg over for Fara ud med et: "Årh hvor jeg glæder mig til engang at kunne vise folk i Anororo et billede af, at gravpælen er udstillet på museet!" Mod min forventning anlægger hun en stram mine og siger, at jeg ikke skal nævne noget til nogen i Anororo om *fototraen*. Folk kunne tro, at vi har røvet den fra gravpladsen, forklarer hun, og derfor vil Robin have, at vi gør det hele i hemmelighed. Når den er færdig og chaufføren er kommet, skal vi køre den ud af Anororo ved 4-tiden om morgenen i ly af mørket. Det overrumpler mig fuldstændig, og mens en klump vokser frem i min hals, bryder sorte tanker frem i mit hoved. Er jeg ude på et moralsk sidespor? Misbruger jeg den tillid, de gode folk i Anororo har vist mig? Hemmeligholdelsen strider i allerhøjeste grad imod min antropologiske selvforståelse. Tvivlen og spørgsmålene hober sig op for mig: Da Robin ikke kunne finde nogle af sine gårdkarle i morges, ledte han da overhovedet efter dem? Ville han undgå at inddrage folk fra Anororo? Under turen hjem gennem rismarkerne melder sig imidlertid også en anden tanke: Hvordan har Robin overhovedet tænkt sig at skjule hele forarbejdningen af *fototraen*, der skal foregå hjemme på gårdspladsen? At forbryde sig mod Anororos *fomba* (tradition) ligner ikke den Robin, jeg kender. Trods mit ubehag ved det hele, vælger jeg at stole på Robin.

Den uforarbejdede stamme læsses af på vores gårdsplads ved foden af et stort corossol-træ ikke langt fra den brønd, hvor hele nabolaget henter vand hver dag. Til at begynde med kan stammen måske godt gå for at være til brænde, men efter at Robin og en gårdkarl ved navn Davida har arbejdet på den et par dage, kan der umuligt herske tvivl om, at det er en *fototra*, der er ved at vokse frem på vores gårdsplads. Hvor tys-tys kan det så lige være? Hvorfor skulle Fara formane mig til at holde mund? Her er det nok på sin plads, at jeg lader et par ord falde om min kommunikation med mine informanter. Selvom mit malagassiske på det her tidspunkt af feltarbejdet er ved at være nogenlunde, i hvert fald nok til at begå mig i det daglige, foregår det meste stadig gennem Fara, som oversætter til et godt fransk. Robin, derimod, har kun et lille ordforråd på fransk, og hans sætningskonstruktioner er meget begrænsede – rundt regnet svarende til mit malagassiske. Selvom han og jeg efterhånden kan kommunikere ganske udmærket om relativt simple emner uden Fara som tolk, er det her med hemmeligholdelsen langt ud over min formåen på malagassisk.

For hver dag der går, kan jeg følge, hvordan *fototraens* smukke, røde indre afklædes det brune ydre. Mens feltarbejdet går sin gang med åndebesættelser, genealogiske undersøgelser og gravpladsvandringer med landsbyældste, undlader jeg helt at nævne *fototraen* for nogen. Men som dagene går, dulmes min uro, når flere og flere anororianere går ganske uanfægtede forbi arbejdet, slår en sludder af med Robin og Davida eller sender mig en munter kommentar om, hvor stor og flot *fototraen* er. Da Robin afslutter værket med at file enderne spidse, er det med et gevaldigt smil på læben, der kun kan læses som bragende stolthed. Når den bliver sat op på museet, meddeler han mig, skal der stå “Fabrication de Robin et Davida”.

Efter to ugers arbejde ligger *fototraen* færdig, men der er to afgørende ting, der mangler, og der er kun to dage til vi kører fra Anororo. For det første mangler *fototraen* et zebukranie. Vi fik for et par dage siden tilbudt et kranie nede fra slagterne på Anororos markedsplads, men det var lille, i dårlig stand og langt fra så majestætisk som gravpladsens zebukranier; offerdyrene til rejsningsritualerne vælges med stor omhu, og jeg finder det derfor helt

For hver dag der går, kan jeg følge, hvordan *fototraens* smukke, røde indre afklædes det brune ydre.

Robin og Davida lægger sidste hånd på fototraen.

på sin plads at udvise en vis kræsenhed. Heldigvis formår Robin på eller anden måde dagen før afrejse at fremskaffe et kranie af en helt anden kaliber: Et stort eksemplar vi alle sammen kan blive enige om er *fototraen* værdigt.

Den anden ting der mangler, inden vi kan forlade Anororo, er papirer på gravpælen, der viser, at den ikke er røvet. Madam Græskars kontakter i hovedstaden Antananarivo og i havnebyen Tamatave kan hjælpe mig med de nødvendige papirer til at få den eksporteret fra Madagaskar, men inden da skal vi have den sikkert fra Anororo op til Antananarivo i højlandet. Jeg har flere gange hørt om plyndringer af gravpladser nede sydpå, og jeg vil meget nødtigt blive taget for gravrøver. Den eneste farbare vej ind i det sihanakanske område er spækket med kontrolposter grundet illegal handel med ædelsten, og derfor må jeg forberede mig så godt som muligt på et møde med politiet. Dagen inden afrejse improviserer Robin en kvittering til mig, men vi har også brug for papirer udstedt af myndighederne, i Anororo repræsenteret af høvdingen. Lige fra min første dag i felten tilbage på mit jomfrufeltarbejde har høvdingen været en af mine nøgleinformanter. Han har været uhyre ivrig efter at hjælpe, og vores forhold er godt og venskabeligt. Alligevel har jeg hen ad vejen opdaget, at jeg er en brik i hans politiske magtspil,

som han spiller på ikke altid lige hæderlig vis for at sige det pænt. Derfor har jeg på mine senere feltarbejder taget mere afstand til ham, men nu er jeg pludselig havnet i en situation, hvor jeg for alvor har brug for hans hjælp – ikke bare som gatekeeper til sociale miljøer i Anororo, men som malagassisk embedsmand, hvis stempel og underskrift kan sikre museet *fototraen* og mig legatet, der skal finansiere nærværende feltarbejde. Madagaskar er et af verdens mest korrupte lande, og politiet er absolut ikke nogen undtagelse, så frygten for at havne i kløerne på personer, der kunne se gravpælen på bilens tag som en kærkommen lejlighed til at slå ned på en formodet rig hvid mand, er uden sammenligning det, der fylder mest i mit hoved denne sidste dag i felten.

Vi sidder i forstuen, høvdingen, Robin, Fara og jeg, og forhandler. Jeg opsnapper kun enkelte ord og vendinger i deres løbske malagassiske, men jeg forstår på høvdingens strenge tone, Robins underdanigt sænkede hoved og Faras frygtsomt flakkende øjne, at det hele står på spil. I har ikke fået tilladelse til at fælde træet af skovfogeden i Amparafaravola, distriktets hovedby, skænder høvdingen. Selvom jeg inderst inde godt ved, at han bare er ved at presse prisen op for den tilladelse, han snart skriver til os, frygter jeg det værste. Jeg springer ind efter computeren, får min lillebrors illustration af den udstillede *fototra* frem på skærmen, og forsøger mig så med en charmeoffensiv. Jeg ved ikke, hvad det er, der gør udfaldet, men kort tid efter sidder jeg med papirerne i hånden, og det endda til en overraskende beskedne pris. Om høvdingen og Robins dokumenter kan give os frit lejde op til hovedstaden, får vi at se i morgen.

Ved fælles hjælp får vi fototraen læsset op på firhjultrækkeren.

Chaufføren er ankommet i sin Toyota Land Cruiser på hvis tag han har monteret en til formålet hjemmelavet tagbagageholder. Da vi aftenen inden afrejse fæstner *fototraen* og zebukraniet, er han temmelig nervøs for, om den kan holde til vægten, men det går. Inden klokken er fem næste morgen, er vi på farten. Selvom mange i Anororo har kunnet følge arbejdet med *fototraen* de seneste to uger og har kunnet lade sig informere om hele foretagendet, kræver det ikke den store fantasi at forestille sig, at man i de nærliggende småflækker, vi kører igennem, let kunne forledes til at tro, at vi kommer direkte fra Anororos gravplads. Derfor værdsætter jeg nu i dén grad Robins plan om tidlig afrejse, så solen først viser sig på den sihanakanske himmel, da vi er et godt stykke fra Anororo Kommune. Da lyset bryder frem, får vo-

Med fototra på taget ud over de sihanakanske vidder.

res gennemfart ikke så få sihanakanere til at stoppe op i vejkanten. Vores værtsmor får et lift med, og omme på bagsædet skraldgriner hun og snart også Fara over, hvor "gaga be" (meget forbløffede) de forbigående ser ud. Latteren bobler helt over, da en pige i vejsiden på tegnefilmsagtig vis lader underkæben synke i vantro måben og peger med højre hånd op på *fototraen*, mens venstre hånd famler blindt ud til siden for at gribe fat i den intetanende veninde. Som latteren smitter resten af bilen, slår det mig, at jeg måske har været unødigt nervøs. Ingen af kontrolposterne stopper os, og da vi holder ind ved et lille spisested for at få morgenmad efter et par timer, er det i ro og mag.

Sidst på eftermiddagen ruller vi ind mellem store lagerhaller i en forstad til Antananarivo. Chaufføren hilser velkendt på lagerarbejderne, og da *fototraen* bæres ind i en af hallerne, skal der gå næsten et år, før jeg genser den. Feltarbejdet ender her. Fire måneder senere tager folkene fra Madam Græskar til Madagaskar på deres årlige indkøbsrejse og meddeler mig løbende per e-mail om deres frem- og tilbageskridt med at få de sidste papirer i hus. Endelig lykkes det, og *fototraen* udskibes fra Tamatave. I slutningen af marts 2018, otte måneder efter indsamlingen i Anororo, ankommer containeren i Aarhus havn, og *fototraen* køres det sidste stykke til Moesgaard. Efter en uge i Moesgård Museums kolossale dybfryser, der sørger for at slå alle blinde passagerer ihjel, får gravpæl og zebukranie en plads i kældrens maga-

Gensyn med fototraen i Moesgaards magasiner, 2018.

siner. I maj måned kommer jeg på besøg og får omsider mit længe ventede gensyn med gravpælen, der er nået uskadt frem til sin destination.

Tilbage står spørgsmålet om, hvad alt det hemmelighedskræmmeri skulle til for. Hvorfor blev der alligevel ikke noget af at indvie Anororos ældste i *fototra*-indsamlingen, og hvorfor skulle Fara formane mig til holde mund over for folk i Anororo? Selv i dag, flere år senere, kan jeg ikke give et klart svar. Jeg ved dog nu, at der på pågældende tidspunkt var brudt en arvestrid ud i Robins søskendeflok. Robin ville undgå, at to af hans brødre fandt ud af, at *fototraen* gav ham en økonomisk gevinst, at den ikke bare var en gave. Sådanne intriger, hvor familie og økonomi er viklet ind i hinanden, kan være

svære for udenforstående at få greb om, og i hvor høj grad denne konflikt har spillet ind, har jeg svært ved at bedømme. Ydermere er det med tiden også gået op for mig, at det i bund og grund ville være temmelig aparte på Madagaskar at tale højt og åbent om et stort projekt som indsamlingen. Man holder tæt med vigtige foretagender. Man tilslører med fortællelser og hvide løgne af frygt for, at misundelse og gammelt nag skulle få andre til at sabotere foretagendet med *mosavy*, det malagassiske begreb for maliciøs trolddom. Egentlig er det underligt, at jeg til at starte med tænkte, at *fototra*-indsamlingen var noget hele Anororo, i hvert fald alle de ledende kræfter, skulle indvies i – det er næppe en strategi nogen sihanakaner ville benytte sig af. Den tidlige antropologis ofte hensynsløse og uærlige indsamlingspraksisser har givetvis luret i baghovedet på mig og ansporet mig til at søge helt over i den modsatte grøft.

Indsamlingen af *fototraen* har rigtignok efterladt mig med mange ubesvarede spørgsmål, men ikke desto mindre har forløbet alligevel gjort mig klogere på min felt. I tillæg til min etnografiske viden fra interviews om *fototraer* og deltagelse i to rejsningsritualer, har det at være i med fremstillingen af en konkret genstand givet mig en forståelse af det materielle – hvorfor man vælger denne eller hin træsort, hvad man kigger efter, når det konkrete træ skal udvælges, hvordan fremstillingen går til med økse, høvl og fil, hvor lang tid det tager, etcetera. Hvad mere er, vil jeg hævde, at selvom fluen-på-væggen-idealet for længst er opgivet i antropologien, så kan en etnografisk indsamling som denne vise, at der er et “mere” at hente ved ikke bare at deltage, men ved at skabe det, vi kunne kalde en intervention i felten. Dette “mere” kan givetvis være et egentligt heureka, et distinkt fund, der lader sig præsentere uden alt for megen etnografisk kontekstualisering, men mindre kan også gøre det; for mig har denne og mine andre indsamlinger snarere føjet til, nuanceret og åbnet op for nye, gryende erkendelser på spredte områder i min viden om både de specifikke genstande og om de sociale strukturer og praksisser, de indskriver sig i. Den aktive indsats for at gennemføre et projekt som en indsamling vil nemlig uundgåeligt ramle ind i modstand fra felten, ikke forstået som modvilje eller noget der bare skal nedkæmpes, men som den elicitering, der sker, når interventionen får normer, magtstrukturer og forskellige aktørers agendaer til at træde frem.

Taksigelse

Som de senere års antropologi har argumenteret, er feltarbejde frem for alt en kollaborativ bedrift snarere end én mands heroisme. Det gælder absolut ikke mindst for etnografisk indsamling. Derfor vil jeg gerne rette den største tak til jer fra Madam Græskar, der gav idéen ben at gå på, til jer på Madagaskar, der tog jer af transport og tilladelser, til jer på Moesgaard, der tog imod idéen og finansierede indsamlingen, til jer i Anororo – Robin, Davida, med flere – i hvis fravær, der aldrig havde været en *fototra* at indsamle. Og endnu engang: en uendelig stor tak til dig, Fara.

Forslag til videre læsning

Norge Lauridsen, Anders (2018) *Fototra – Gravpæl fra Anororo, Antsihanaka, Madagaskar*. Hjemmesiden for Den Etnografiske Studiesamling.

Maurice Bloch (1971): *Placing the Dead: Tombs, Ancestral Villages, and Kinship Organization in Madagascar*. London og New York: Seminar Press.

Gillian Feeley-Harnik (1991): *A Green Estate: Restoring Independence in Madagascar*. Washington D.C.: Smithsonian Institution Press.

Om forfatteren

Anders Norge Lauridsen (f.1989) er antropolog og ph.d.-studerende ved Institutionen for Globale Studier, Göteborgs Universitet. Han har sin kandidatgrad i antropologi fra Aarhus Universitet og har siden 2015 lavet feltarbejde i Anororo med fokus på ånder, tradition, historieskrivning og eksperimentelle metoder.